

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Hyvinvointialue, Helsingin kaupunki tai HUS

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Helsingin kaupunki pitää hallituksen esitysluonnoksen sisältämiä ehdotuksia pääosin ongelmallisina, vaikka uudistuksella tavoiteltu oikea-aikaisen tuen vahvistaminen ja palvelurakenteen selkeyttäminen ovat kannatettavia tavoitteita.

Esitysluonnoksen mukainen leikkaus Helsingin ja muiden hyvinvointialueiden rahoitukseen heikentää sosiaalihuollon toimintaedellytyksiä, eivätkä esitykselle arvioidut säästövaikutukset ole kaikilta osin uskottavia. Helsinki kannattaa esityksen tavoitetta vahvistaa ja selkeyttää sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen asemaa. On kannatettavaa, että sosiaalityö ja sosiaaliohjaus nähdään sosiaalihuollon ammatillisena asiantuntijatyönä, joista ei tehdä hallintopäätöstä ja jotka ovat ensisijaisia suhteessasosiaalipalveluihin. Samoin on kannatettavaa korostaa ohjauksen, neuvonnan ja sosiaalihuollon ammattilaisen tuen oikea-aikaisuutta.

On kuitenkin huomioitava, että moniammatillisuus ja erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö on monissa asiakkuuksissa olennaista. Tuen tarpeen arvioinnissa on varmistettava, että asiakkaan tarpeiden mukaisesti hyödynnetään sekä sosiaalihuollon että terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammatillista osaamista.

Esityksen täsmennykset vireilletulosta, sosiaalihuollon asiakkuuden alkamisesta ja asiakkuuden päättämisestä selkeyttävät sosiaalihuollon prosessisääntelyä. Erityisen tärkeä lisäys on, että asiakkuus päättyy, kun sosiaalityön, sosiaaliohjauksen tai palvelujen järjestämiselle ei enää ole

tosiasiallista tarvetta, ja että tämä kirjataan asiakastietoihin. Ohjauksen ja neuvonnan sisällyttäminen kaikkeen asiakastyöskentelyyn on myös erittäin kannatettavaa, samoin kuin mahdollisuus kirjata ohjaus ja neuvonta asiakastietojärjestelmään jo ennen varsinaisen sosiaalihuollon asiakkuuden alkamista. Uudistuksella tavoitellut säästövaikutukset ovat epävarmoja ja laskentaperusteiltaan epäselviä. Ennaltaehkäisy on kannatettava tavoite, joka kuitenkin vaatii erityisesti alkuvaiheessa lisäresursseja. Vaikutukset myös syntyvät usein vasta pitkällä aikavälillä. Osa uudistuksen tavoittelemista säästöistä syntyisi maksujen korotuksista esimerkiksi kotihoidossa, pitkäaikaisessa palveluasumisessa ja laitoshoidossa. Esitetyt maksukorotukset voivat olla suurelle osalle asiakkaista taloudellisesti merkittäviä ja vaikuttaa kielteisesti myös myönnetyn palvelun tosiasialliseen käyttöön. Tulosidonnaisten asiakasmaksujen maksuprosenttien korotuksesta syntyvä todellinen tulojen lisäys voi jäädä arvioitua pienemmäksi esimerkiksi maksujen alentamisen ja perimättä jättämisen sekä kasvavien luottotappioiden vuoksi.

Esityksessä arvioidaan säästöjä syntyvän kirjaamisvelvoitteita keventämällä. Osa esitetyistä kirjaamismuutoksista on kuitenkin näennäisiä, eivätkä esitetyt kirjaamismuutokset suoraan vähennä henkilöstömenoja, vaikka kirjaamista koskevan sääntelyn keventäminen onkin sinänsä kannatettavaa. Kirjaamisen tosiasiallinen vähentäminen edellyttäisi merkittäviä muutoksia Kanta-määrityksiin. On hyvä, että hallituksen esityksessä tunnustetaan kansallisten toimijoiden rooli kirjaamisen muutosten toimeenpanon tuessa, kouluttamisessa ja tiedottamisessa. Samanaikaisesti tulisi huomioida hyvinvointialueille muutoksesta aiheutuvat lisäkustannukset (mm. tietojärjestelmiin tehtävät muutokset, koulutukset ja osaamisen varmistaminen, muutoksen tukemiseen vaadittavat resurssit).

Erytyisesti lapsiperheiden palveluihin ja työtoimintapalveluihin esitettyjen muutosten toteuttaminen vaatii huomioitua pidemmän valmisteluajan.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen aseman vahvistaminen on perusteltua ja kannatettavaa, ja esityksessä ehdotetut muutokset tukevat tätä tavoitetta erityisesti sosiaalihuollon ammatillisen roolin selkeyttämisen osalta. Myös painotus ennalta ehkäiseviin palveluihin, varhaiseen tukeen sekä ohjauksen ja neuvonnan oikea-aikaisuuteen on tavoitteiden näkökulmasta myönteinen ja oikeansuuntainen.

Kirjaamisvelvoitteiden keventämiseen liittyvien ehdotusten osalta tavoitteiden toteutuminen jää kuitenkin epäselväksi. Osa muutoksista on luonteeltaan näennäisiä, sillä nykyiseen palvelutarpeen arviointiin kuuluvia sisältöjä tullaan jatkossa kirjaamaan asiakassuunnitelmaan, mikä käytännössä lisää asiakassuunnitelmaan kirjattavien tietojen määrää.

Lisäksi sosiaalihuollon Kanta-palvelujen käyttöönotto lisää jo itsessään kirjaamisvelvoitteita. Näin ollen esitetyt kirjaamismuutokset eivät todennäköisesti johda henkilöstömenojen vähenemiseen, eikä etenkään palvelutarpeen kasvaessa ole tarkoituksenmukaista vähentää sosiaalihuollon peruspalvelujen henkilöstöä.

Esitetyt arviot henkilöstömenojen kohdentumisesta ja mahdollisista säästöistä ovat yleisluonteisia ja perustuvat osin epäselvään laskentalogiikkaan. Tämän vuoksi on epävarmaa, mahdollistavatko lakimuutokset aidosti sen, että resursseja voitaisiin suunnata ennalta ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen esitetyllä tavalla.

Esityksessä on kuitenkin useita kannatettavia yksittäisiä ratkaisuja. Positiivista on, että sosiaalihuoltolain 6 §:n mukainen ohjaus ja neuvonta voidaan kirjata asiakastietojärjestelmään jo ennen varsinaisen asiakkuuden alkua. Tämä parantaa mahdollisuuksia arvioida asiakkaan tuen tarvetta, palvelujen vaikuttavuutta ja asiakkaan palvelupolkua myöhemmissä tilanteissa. Erittäin kannatettavaa on myös se, että asiakasprosessissa korostetaan asiakkaan aktiivista osallisuutta sekä asiakkaan omaa arviota elämäntilanteestaan, voimavaroistaan, tuen tarpeistaan ja tavoitteistaan.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Erytystä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § on lähtökohdiltaan ja tavoitteeltaan kannatettava. On perusteltua, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt pyritään tunnistamaan nykyistä kattavammin ja ohjaamaan oikea-aikaisesti tarvittavan tuen piiriin. Myönteistä on erityisesti se, että sääntely on pääosin koottu yhteen pykälään, mikä selkeyttää kokonaisuuden hahmottamista ja lain soveltamista.

Pykälässä on useita kannatettavia sisällöllisiä ratkaisuja. Hyvänä voidaan pitää sitä, että sosiaalihuollon velvollisuuksia erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan tukemisessa kuvataan selkeästi. Erytyksen myönteistä on kirjaus siitä, että asiakasta tulee tavata henkilökohtaisesti riittävän usein sekä se, että palvelujen järjestämisessä korostetaan ammatillista harkintaa ja asiakkaan yksilöllisen tilanteen huomioimista. Myös juridisesta näkökulmasta sääntelyn kokoaminen yhteen pykälään on tervetullut muutos.

Ehdotuksessa on kuitenkin myös epäselvyyksiä, jotka edellyttävät tarkennuksia. Erytystä tukea tarvitsevan asiakkaan määrittely jää osin epäselväksi suhteessa sosiaalityön erityisiin tehtäviin, eikä ole täysin selkeää, milloin kyse on erityisen tuen tarpeesta ja milloin tuki tulisi järjestää ensisijaisten palvelujen tai erityispalvelujen kautta. Vaikka määrittely on täsmennetty, tarvittaisiin edelleen tarkempaa kuvausta erityisen tuen tarpeen sisällöstä ja arviointikriteereistä sekä siitä, miten uusi määrittely suhteutuu voimassa olevaan sääntelyyn, jossa erityisenä tuen tarpeena on erikseen mainittu esimerkiksi päihteiden ongelmakäyttö tai muu riippuvuuskäyttäytyminen. Myös pykälässä käytettyjen käsitteiden, kuten ”suojelun tarve”, sisältö jää osin tulkinnanvaraiseksi.

Erytystä tukea tarvitsevan lapsen määrittelyä tulee selkeyttää poistamalla viittaus 1 momenttiin. Viittaus johtaa osaltaan harhaan lain soveltajia. Alaikäisen lapsen erityisen tuen tarve arvioidaan aina myös suhteessa huoltajien toimintakykyyn. Huoltajat vastaavat alaikäisen lapsen huollosta ja huoltajilla on vastuu alaikäisten lastensa osalta palveluiden hakemisesta ja vastaanottamisesta. Alaikäisen lapsen osalta 1 momentissa viitattu sana ”saaminen ja käyttäminen” ovat toteutuessaan pykälän 3. momentissa mainittuja kodin olosuhteiden puutteita. Kyse on siten aina myös 3. momentissa mainitusta kodin olosuhteiden puutteista.

Perusteluteksti kaipaa täsmennyksiä myös asiakassuunnitelman ja omatyöntekijän nimeämistä koskeviin osiin. Esityksen mukaan asiakassuunnitelmaa ei tarvitsisi laatia eikä omatyöntekijää

nimetä, jos tuen tarve on tilapäinen tai se on muuten ilmeisen tarpeetonta. Näitä käsitteitä ei kuitenkaan avata riittävästi, ja niiden tulkinta voi vaihdella, mikä lisää virheellisten tai keskenään ristiriitaisten soveltamiskäytäntöjen riskiä.

Lisäksi on epäselvää, onko ehdotetulla muutoksella odotettavissa todellisia säästövaikutuksia. Erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden parempi tunnistaminen ja palvelujen vahvistaminen voivat lisätä palvelujen tarvetta ja edellyttää riittäviä resursseja, eikä esityksessä ole riittävästi avattu, millä tavoin mahdolliset kustannusvaikutukset syntyvät tai kohdentuvat. Myös vammaisten sosiaalityön näkökulmasta on tärkeää täsmentää erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan suhdetta ensisijaisiin palveluihin sekä sitä, mitä lain tasolla tarkoitetaan esimerkiksi vaatimuksella asiakkaan tapaamisesta "riittävän usein", sillä tällaiset ilmaisut jättävät liikaa tulkinnanvaraa.

Esitysluonnoksessa esitetty 17 §:n mukainen työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen sääntely ei ole selkeä eikä esitetyn sääntelyn perusteella voida selvästi arvioida, mikä uuden palvelun varsinaisen kohderyhmän tulisi olla ja miten uuden palvelun ja työvoimaviranomaisten järjestämien palveluiden yhteensovittaminen tapahtuisi.

Esitysluonnoksen mukaan työikäisten toimintakyvyn ja osallisuudentuki on tarkoitettu niille työikäisille henkilöille, joiden työllistymisen tai osallisuuden haasteista johtuvaan tuen tarpeeseen ei voida ensisijaisesti vastata työvoimaviranomaisen palveluiden, kuntoutuspalveluiden tai kotoutumispalveluiden avulla. Esitysluonnoksen perusteluiden mukaan säännös korostaisi työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen viimesijaisuutta suhteessa muihin työttömille tarkoitettuihin palveluihin. On epäselvää, mitä pykälätasolla mainitut kuntoutuspalvelut ovat ja ketkä niitä järjestävät. Esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, että kuntoutuspalveluja järjestävät ja korvaavat useat eri tahot ja ne on tarkoitettu erilaisille kohderyhmille. 17 §:ssä tulisi selkeästi todeta, mitä ja kenen järjestämiä kuntoutuspalveluita sääntelyssä tarkoitetaan. Helsingin näkemyksenä on, että Kelalla tulisi olla selvä rooli ja vastuu kuntoutuspalveluiden järjestämisessä.

Jos 17 § säädettäisiin ehdotetulla tavalla, palvelisi työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelu toissijaisena palveluna vain kaikkein kauimpana työmarkkinoista olevia henkilöitä. Työvoimaviranomaisten palveluihin taas siirtyisivät vain lähimpänä työmarkkinoita olevat. Tällöin työvoimaviranomaisten ja hyvinvointialueiden järjestämien palveluiden väliin jäisi verrattain laaja alue, joka tulisi täyttää tarkemmin määrittelemättömillä kuntoutuspalveluilla. Tällöin on suurena riskinä, että syntyisi paljon tilanteita, joissa asiakas jäisi tilanteeseen, jossa mikään taho ei ota vastuuta asiakkaasta, mikä olisi päinvastaista esitysluonnoksen tavoitteen kanssa.

Esitysluonnoksessa todetaan työ- ja elinkeinoministeriön valmistelevan kuntouttavan työtoiminnan lakkaamiseen liittyen uutta avustusta, jonka työvoimaviranomainen voisi myöntää kolmannen sektorin toimijoille. Työvoimaviranomaisille ei tule asettaa uusia velvoitteita eikä työvoimapalveluiden lainsäädäntöä tule säätää yksityiskohtaisemmaksi. Sen sijaan tulee jatkaa työvoimapalveluita koskevaa lainsäädännön joustavoittamista ja keventämistä. Uusi avustustyyppi ja sitä koskeva uusi sääntely ei ole tarpeellista eikä tarkoituksenmukaista. Helsingissä ja monessa muussa kunnassa on jo olemassa toimiva yhteistyö työllisyyttä edistävien järjestöjen kanssa. Yhteistyötä toteutetaan muun muassa järjestöavustusten kautta ja uusi sääntelyä koskeva sääntely voisi jopa vahingoittaa tai vaikeuttaa olemassa olevien toimintojen hyödyntämistä, erityisesti kun kyse on vain väliaikaisesta instrumentista.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

On hyvä, että hyvinvoinnin edistäminen on nostettu omaksi kohdaksi sosiaalihuoltolaissa. Kannatettavaa on sosiaalihuollon roolin

selkiyttäminen sekä kaikkien asiakasryhmien huomioiminen.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta koskevassa luvussa 3 ovat monilta osin kannatettavia ja pääosin toteutettavissa, mutta ne edellyttävät vielä täsmennyksiä selkeyden, yhdenmukaisen soveltamisen ja käytännön toimivuuden varmistamiseksi.

Kannatettavaa on, että sosiaalityö ja sosiaaliohjaus nähdään ammatillisena asiantuntijatyönä eikä erillisinä sosiaalipalveluina, joista tehtäisiin hallintopäätöksiä. Tämä vastaa monin osin jo nykyisiä käytäntöjä ja vahvistaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ensisijaisuutta suhteessa varsinaisiin sosiaalipalveluihin. Muutos tukee sosiaalihuollon ydintehtävää ja luo hyviä lähtökohtia ammatillisen asiantuntijatyön kehittämiseksi tulevaisuudessa. Samaan aikaan on tärkeä tunnistaa kirjaamisen merkitys ja se, miten mahdollisissa erimielisyystilanteissa turvataan asiakkaan oikeusturva. Ehdotusten selkeyttä heikentää kuitenkin se, että sosiaalityöntekijän tehtäviä on kuvattu useassa eri pykälässä (mm. 15 § ja 49 c §). Selkeyden ja lain luettavuuden kannalta olisi ollut perustellumpaa koota keskeiset tehtäväkuvaukset yhteen pykälään.

Sosiaaliohjauksen tehtävä on kuvattu ehdotetussa 15 §:ssä suppeasti. Tehtäväkuvausta tulisi laajentaa, jotta se tukisi tavoitetta kustannusvaikuttavasta, moniammatillisesta ja näyttöön perustuvasta tuesta. Ikääntyneiden palvelujen osalta sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ensisijaisuuden korostaminen herättää huolta. Ikääntyneiden tuen tarpeen arvioinnissa on keskeistä varmistaa asiakkaan tarpeen mukaisen sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ammattihenkilön ammatillisen osaamisen hyödyntäminen. Ikääntyneiden palveluissa terveydenhuollon ammatillaisia työskentelee sosiaalihuollon tehtävissä (neuvonta, ohjaus ja palvelutarpeen arviointi). Lakiehdotuksessa tulisi varmistaa, että tämä säilyy edelleen.

Ehdotetun 14 a §:n 2 momentin edellytykset sosiaalipalvelujen järjestämiselle vaikuttavat korkeilta ja säännöksen sanamuoto on tulkinnanvarainen. On mahdollinen riski, että säännöstä sovelletaan liian tiukasti ja palveluihin pääsyn kynnyks nousee kohtuuttoman suureksi.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta on joiltakin osin selkeä ja toteuttamiskelpoinen. Helsinki ei kannata kasvatus- ja perheneuvonnan lakisääteisyys ja moniammatillisuuden purkamista lainsäädännöstä ja vastustaa näihin palveluihin kohdentuvia

säästöjä. Kannatettavaa on myös se, että hyvinvointialueen tulee kuvata, millaisia linjauksia lapsiperhepalveluissa käytettävistä tukimuodoista on tehty.

Lakiesitys jättää epäselväksi, miten perheterapeutti ja muu vaativampi psykososiaalinen osaaminen turvataan sosiaalihuollon lapsiperhepalveluissa. Ilman selkeitä rakenteita ja määriteltyjä osaamisvaatimuksia on riski, että palvelu jää liian yleisluonteiseksi eikä vastaa vaativien ja kompleksisten perhetilanteiden tarpeisiin. Tämä voi heikentää palvelujen vaikuttavuutta ja johtaa raskaampien ja kalliimpien palvelujen, kuten lastensuojelun tai erikoissairaanhoidon palvelujen, lisääntyneeseen tarpeeseen. Esimerkiksi traumatisoituneille tai mielenterveysongelmista kärsiville vanhemmille pelkkä sosiaaliohjaus tai yleisluonteinen sosiaalityö ei ole riittävää, vaan tarvitaan erityisosaamista, jota tällä hetkellä on kehitetty muun muassa kasvatus- ja perheneuvonnassa.

Taloudellista tukea koskevat ehdotukset ovat pääosin kannatettavia. Esitys lastensuojelulain kaltaisen taloudellisen tuen myöntämismahdollisuudesta myös erityistä tukea tarvitsevalle lapselle on perusteltu. Myös lapselle myönnettävän taloudellisen tuen jättäminen huomioimatta toimeentulotukilaskelmassa on kannatettavaa.

Samalla on kuitenkin tärkeää selkeyttää uuden taloudellisen tuen suhdetta toimeentulotukeen, jotta tuet toimivat rinnakkain eivätkä päällekkäin. On huomioitava, että kyseessä on osin uusi etuus ilman lisärahoitusta, ja jo nykyisin perheet voivat saada esimerkiksi lasten harrastuksiin harkinnanvaraista toimeentulotukea.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta on kokonaisuutena pääosin selkeä ja toteutettavissa oleva. On myönteistä, että lainsäädäntöä selkeytetään sosiaalisen kuntoutuksen ja työtoimintapalvelujen osalta ja että esitys antaa hyvinvointialueille mahdollisuuksia järjestää palveluja joustavammin asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden perusteella.

Lakiesityksen mukaan kuntouttava työtoiminta ei enää olisi työllistymistä edistävä palvelu. Tästä huolimatta uusi palvelu mahdollistaisi työttömyysturva-oikeuden palauttamisen. On kannatettavaa, että asiakkailla on palveluun osallistumisen kautta mahdollisuus palauttaa työttömyysturva-oikeutensa, sillä tämä tukee asiakkaiden toimeentuloa ja voi madaltaa kynnystä osallistua palveluun.

Osin epäselväksi jää kuitenkin palvelun velvoittavuus ja siihen liittyvät seuraamukset. Lakiesityksen perustelujen mukaan palvelu voi olla velvoittavaa, mikäli siitä on sovittu monialaisessa työllistymissuunnitelmassa. Ei ole riittävän selkeästi avattu, seuraako palveluun osallistumatta jättämisestä asiakkaalle sanktioita, ja jos seuraa, millä perusteilla ja minkälaisin menettelyin. Tämä epäselvyys heikentää sääntelyn ennakoitavuutta asiakkaan näkökulmasta.

Vanhan sosiaalihuoltolain 27 d ja 27 e §:n kumoaminen ja työtoiminnan järjestäminen jatkossa sosiaalihuoltolain 17 a §:n perusteella ei sinänsä merkitse asiakkaiden kannalta suurta muutosta. Pykälä ei kuitenkaan määrittele tarkemmin, mitä etuuksia asiakkaalle mahdollisesti maksetaan työtoimintaan osallistumisen aikana. Mikäli työtoimintaan 17 a §:n perusteella jää edelleen rahamuotoisia etuuksia, on mahdollista, että työtoiminta muodostuu asiakkaiden kannalta

houkuttelevammaksi kuin varsinainen osallisuuden ja toimintakyvyn tuki 17 §:n nojalla. Lisäksi toimeentulotukilain 2 a §:n mukainen velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi säilyy, vaikka asiakas osallistuisikin 17 §:n tai 17 a §:n mukaiseen sosiaalipalveluun, mikä voi olla asiakkaan näkökulmasta epäselvää.

Ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta on lähtökohdiltaan kannatettava, mutta riskinä on, että palveluun motivointi on käytännössä haastavaa. Koska kyseessä ei ole työllistymistä edistävä palvelu eikä asiakkaalle aina koidu taloudellista etua, palvelun houkuttelevuus voi jäädä heikoksi. Väljä sääntely korostaa tässäkin palvelussa asiakkaille annettavan neuvonnan merkitystä.

Asiakkaiden tulee saada riittävän selkeää ja ymmärrettävää tietoa siitä, millaista palvelua heidän on mahdollista hakea, millä ehdoilla palveluun osallistutaan ja mitä vaikutuksia osallistumisella tai osallistumatta jättämisellä on.

Merkittävä epäselvyys liittyy sosiaalisen kuntoutuksen asemaan. Sosiaalinen kuntoutus on vakiintuneesti tarkoittanut paitsi avomuotoista työhön kuntoutusta myös sosiaalihuollossa toteutettavaa avo- ja laitospuotoista päihde- ja riippuvuuskuntoutusta. Tämä tulkinta on ollut laitospuotoisuuden osalta voimassa jo sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa (2017), ja THL:n koodistouudistuksen (2019) jälkeen myös sosiaalihuollon avomuotoinen päihde ja riippuvuuskuntoutus on luokiteltu sosiaalisiksi kuntoutukseksi. Voimassa olevassa sosiaalihuoltolaissa päihde- ja riippuvuustyön erityisiä palveluja veloitetaan järjestämään ainakin sosiaaliohjauksena, sosiaalityönä, sosiaalisena kuntoutuksena ja asumispalveluina.

Hallituksen esityksen perustelutekstissä tai sosiaalihuollon palvelu-uudistusta valmistelleiden työryhmien ehdotuksissa ei huomioida lainkaan sosiaalista kuntoutusta päihde- ja riippuvuuskuntoutuksena. Sosiaalisena kuntoutuksena toteutettava päihde- ja riippuvuuskuntoutus tähtää henkilön työllistymisedellytysten paranemiseen, mutta sillä on myös muita sisältöjä. Päihde- ja riippuvuuskuntoutus sosiaalisena kuntoutuksena tukee sosiaalista toimintakykyä, kuten vanhemmuutta, vuorovaikutusta, itseilmaisua ja toisiin liittymistä sekä päihdeongelmasta toipumista ja siihen liittyvää elämäntavan ja identiteetin muutosta. Koska sosiaalipalveluna järjestettävä laitospuotoinen päihde- ja riippuvuuskuntoutus on katsottu henkilön työllistymisedellytyksiä vahvistavaksi toiminnaksi, Kansaneläkelaitos on maksanut kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa. On oleellista, että henkilön oikeus kuntoutusrahaan sosiaalihuoltolain mukaisessa laitospuotoisessa päihde- ja riippuvuuskuntoutuksessa säilyy, vaikka sosiaalisen kuntoutuksen 17 § kumotaan.

Vammaispalvelujen näkökulmasta on myönteistä, että pykälät 17 ja 17 a tukevat myös vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia ensisijaisen lain mukaiseen toimintaan. Sääntely korostaa vaikeasti työllistyville ja työvoiman ulkopuolella oleville työikäisille henkilöille annettavaa tukea ja mahdollistaa jatkossakin toimintakykyä ylläpitävän ja edistävän työtoiminnan järjestämisen.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Esityksessä ehdotetaan, että voimassa oleva sosiaalihuoltolain 28 § jäisi voimaan. Pykälää ei kuitenkaan ole päivitetty vastaamaan muun sosiaalihuoltolain uudistusta, mikä heikentää sääntelyn selkeyttä ja sisäistä johdonmukaisuutta. Esimerkiksi 28 §:ssä säädetään vertaisryhmätoiminnan järjestämisestä erityistä tukea tarvitseville, vaikka uudessa sosiaalihuoltolain 18 §:ssä lapsiperhepalvelujen yhteydessä vertaisryhmiä voidaan järjestää väestön tarpeen mukaan. Lisäksi 28 §:ssä mainittu erityistä tukea tarvitsevan lapsen tukihenkilö pääsääntöisesti sopii toteuttavaksi osana lapsiperhepalvelua. Näiltä osin 28 § tulisi päivittää tai sen sisältö tulisi kytkeä selkeämmin

uudistettuun lapsiperhepalveluja koskevaan sääntelyyn. Esityksessä ehdotetaan uutta sosiaalihuoltolain 29 c §:ää lastenvalvojien tehtävien selkiyttämiseksi. Tavoite tehtävien jäsentämisestä on sinänsä kannatettava. Toisin kuin esityksessä todetaan, lastenvalvojien tehtävistä säädetään tällä hetkellä nimenomaisesti vain vanhemmuuslaissa sekä sosiaalihuoltolain 27 §:ssä. Muissa perheoikeudellisissa erityislaeissa säädetään hyvinvointialueen järjestämisvastuusta, ei lastenvalvojien tehtävistä. Mikäli lastenvalvojien tehtävistä säädetään sosiaalihuoltolaissa, sääntelyn tulisi kattaa vakiintuneet ydintehtävät, joita ovat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta sekä elatusta koskevien sopimusten valmistelu ja vahvistaminen sekä vanhemmuuslain mukaiset tehtävät.

Esityksessä lastenvalvojien tehtäviksi ehdotetaan lisäksi täytäntöönpanosovittelua ja tuomioistuinsovittelun asiantuntijatehtäviä. Näitä tehtäviä ei kuitenkaan tule säätää lastenvalvojien tehtäviksi, sillä ne kuuluvat hyvinvointialueen järjestämisvastuulle ja edellyttävät erityistä osaamista. Hyvinvointialueille tulee säilyttää riittävä joustavuus päättää tehtävien käytännön organisoinnista. Vaikka ehdotettu sääntely ei lisäisi hyvinvointialueiden tehtäviä, se muuttaisi käytännössä lastenvalvojien työnkuvaa erityisesti suurilla hyvinvointialueilla merkittävästi.

Mikäli lastenvalvojien tehtävät kootaan yhteen pykälään, sääntelyn tulisi koskea laajemmin perheoikeudellisia palveluja kokonaisuutena. Selkeyden vuoksi pykälään olisi perusteltua siirtää myös sosiaalihuoltolain 14 §:ssä mainitut adoptioeuvonta ja perheasioiden sovittelu.

Pykälän perusteluissa korostetaan lastenvalvojan roolia lapsen edun varmistamisessa sopimuksia valmisteltaessa ja vahvistettaessa. Esityksessä ei kuitenkaan huomioida lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain säännöksiä lapsen edun arvioinnista ja lapsen mielipiteen selvittämisestä (lapsenhuoltolaki 8 §, 10 §, 11 §). Lapsen edun arviointi edellyttää käytettävissä olevaa ajantasaista tietoa lapsen tilanteesta. Nykyisten tietosuojasäännösten mukaan lastenvalvojalla ei ole suoraa käyttöoikeutta lapsen lastensuojelutietoihin asiakastietojärjestelmässä. Jos lastenvalvojalle asetetaan esityksessä kuvattu korostunut velvollisuus huolehtia lapsen oikeuksien ja edun toteutumisesta koko prosessin ajan, edellyttää tämä myös asianmukaisia tiedonsaantioikeuksia (käyttöoikeusasetus).

Lisäksi on tärkeää varmistaa, että sosiaalihuoltolain uudessa lapsiperhepalvelussa turvataan riittävästi myös eroperheiden psykososiaalinen tuki sekä moniammatillinen yhteistyö.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa esitetyn lastenvalvojan tehtävän ”muut lapsen edun varmistamiseksi välttämättömät tehtävät” tulisi kuulua hyvinvointialueen järjestämisvastuulle, eikä sitä tulisi osoittaa yksinomaan lastenvalvojan tehtäväksi.

Psykososiaalisten työmenetelmien osalta esitys sisältää kannatettavia muutoksia. Jatkossa psykososiaaliset menetelmät olisivat osa sosiaalihuollon yleispalveluja ja toteutuisivat osana sosiaalihuollon ammatillista asiantuntijatyötä tai sosiaalipalveluja, kuten lapsiperhepalvelua. Tämä tarkoittaa, että erillinen nuorille kohdennettu mielenterveystyön palvelu poistuu, ja tukea voidaan tarjota joustavammin osana muuta sosiaalihuollon palvelua. Erityisen myönteistä on, että psykososiaalisten menetelmien käyttö esimerkiksi kuraattoripalveluissa koulu- ja oppilaitosympäristöissä olisi jatkossa aiempaa sujuvampaa.

**9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4)
Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?**

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheen uudistamiseksi ovat kokonaisuutena kannatettavia, pääosin selkeitä ja lähtökohtaisesti toteutettavissa olevia. Esitys tukee asiakaslähtöisyyden vahvistamista, varhaista tukea sekä palvelukeskeisestä ajattelusta luopumista.

Ohjauksen ja neuvonnan sisällyttäminen kaikkeen asiakastyöhön on erittäin kannatettavaa ja vastaa hyvin sosiaalihuollon ennalta ehkäisevää tehtävää. Ohjauksen ja neuvonnan kirjaamisen mahdollistaminen myös ilman varsinaisen asiakkuuden avaamista on merkittävä ja toivottu uudistus, joka tukee asiakasprosessien jatkuvuutta ja myöhempää arviointia. Samalla käytännön toteutus edellyttää kansallista ohjeistusta. Esitys mahdollistaa useita erilaisia ohjauksen ja neuvonnan toteutustapoja (anonyymi ohjaus, tunnistettu ohjaus ilman asiakkuutta sekä ohjaus osana alkavaa tai jo alkanutta asiakkuutta), ja nämä tulee ohjeistaa selkeästi ja yhdenmukaisesti. On lisäksi huomioitava, että tietojärjestelmämuutosten toteutus vie aikaa, minkä vuoksi hyvinvointialueille tarvitaan väliaikaisia kansallisia linjauksia siirtymäkauden ajaksi.

Vireilletuloa ja asiakkuuden alkamista koskevat täsmennykset ovat kannatettavia. Erityisen myönteinen uudistus on asiakkuuden päättämistä koskeva selkeä kirjaus silloin, kun tuen tarvetta ei enää ole. Tämä vahvistaa tarvelähtöistä työskentelyä ja tukee asiakkuuksien tarkoituksenmukaista hallintaa. Esityksessä olisi kuitenkin syytä ottaa nykyistä selkeämmin kantaa tilanteisiin, joissa asiakkaan ja ammattilaisen arviot tuen tarpeesta poikkeavat toisistaan. Asiakkaan oman tahdon ja ammatillisen arvion välinen suhde jää osin epäselväksi erityisesti tilanteissa, joissa asiakas kieltäytyy tarjotusta tuesta.

Uudistus, jonka mukaan asiakkaalla on oikeus henkilökohtaiseen yhteydenottoon seitsemän arkipäivän kuluessa, on pääosin kannatettava ja vahvistaa palvelujen saavutettavuutta. Käsitteen ”viipymättä eli ilman aiheetonta viivytystä” käytännön merkitys jää kuitenkin tulkinnanvaraiseksi ja sitä tulisi tarkentaa perustelutekstissä.

Ikääntyneiden osalta on tärkeää, että henkilökohtainen yhteydenotto voi jatkossakin tapahtua myös terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta, kuten nykyisissä asiakasohjauksille. Ikääntyneiden osalta tuen tarpeen arviointi sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan toimesta ei ole kaikkien asiakkaiden kohdalla tarkoituksenmukaista. Tarvitaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillista osaamista asiakkaan tilanteen mukaisesti. Tuen tarpeen arvioinnin tulisi jatkossakin voida tehdä tarvittaessa myös terveydenhuollon ammattilainen, jolla on riittävä sosiaalihuollon tuntemus.

Lapsiperheiden osalta muutos kohti ensiarvion ja nopeaan tuen tarpeen arviointiin perustuvaa toimintamallia on erittäin myönteinen. Se nopeuttaa avun saamista ja tukee varhaista tukea. On tärkeää, että lainsäädäntöön kirjataan selkeämmin, että sosiaaliohjauksen asiakkuus voi alkaa myös silloin, kun lapsella ja perheellä on selkeä tuen tarve, vaikka huoltajat eivät olisi halukkaita vastaanottamaan palveluja.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset asiakassuunnitelmaa ja omatyöntekijää koskevassa luvussa ovat kannatettavia ja pääosin myös selkeitä. Sääntelyn kokoaminen yhteen paikkaan ja asiakassuunnitelman merkityksen vahvistaminen selkeyttävät sosiaalihuollon toteuttamista ja tukevat asiakkaan kokonaisvaltaisen tuen suunnittelua.

Asiakassuunnitelman täsmentäminen ja sen painoarvon lisääminen ovat perusteltuja. Yhden koko sosiaalihuollon kattavan asiakassuunnitelman laatiminen on erityisesti asiakkaan näkökulmasta kannatettavaa, sillä se vähentää päällekkäistä suunnittelua ja tukee eri ammattilaisten välistä yhteistyötä. Samalla on kuitenkin tunnistettava käytännön haasteet tilanteissa, joissa asiakkaan tuen tarpeeseen vastataan useiden eri palvelutehtäväkokonaisuuksien kautta. Yhteisen asiakassuunnitelman laadintaa ja toteuttamista voivat vaikeuttaa myös nykyiset tietojärjestelmärajaukset, rekisterien väliset näkyvyysongelmat ja käyttöoikeuskysymykset, esimerkiksi tilanteissa, joissa osa palveluista toimii terveydenhuollon rekisterin alla. Näiden haasteiden ratkaiseminen edellyttää kansallista ohjeistusta sekä teknisiä muutoksia asiakastietojärjestelmiin. Ikääntyneiden osalta on olennaista, että asiakassuunnitelman laatiminen säilyy jatkossakin mahdollisena myös terveydenhuollon ammattihenkilöille. Moniammatillinen näkökulma on välttämätön erityisesti silloin, kun asiakkaan tuen tarpeet liittyvät sekä sosiaalisiin että terveydellisiin kysymyksiin. Tämä mahdollisuus tulisi varmistaa myös uudistetussa sääntelyssä.

Hallituksen esitys vahvistaa asiakassuunnitelman merkitystä ohjaavana ja yhteistyötä tukevana asiakirjana. Tavoitteena on vähentää päällekkäisiä asiakirjoja, mutta jää osin epäselväksi, missä tilanteissa asiakassuunnitelma on aina laadittava ja missä tilanteissa sen laatiminen on harkinnanvaraista. Erityisesti pykälän perusteluissa käytetty konditionaalinen kieli aiheuttaa tulkinnanvaraisuutta. Perusteluja tulisi täsmentää siten, että erotellaan selkeästi velvoittavat ja suosituksenomaiset tilanteet.

Omatyöntekijää koskevat ehdotukset ovat pääosin hyvin perusteltuja ja kannatettavia. Omatyöntekijän nimeäminen silloin, kun se on asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamiseksi tarpeellista, tuo joustavuutta ja vastaa asiakasryhmien erilaisia tarpeita.

Säännöskohtaisissa perusteluissa olisi kuitenkin syytä selkeyttää vielä nykyistä vahvemmin, että omatyöntekijä vastaa asiakkaan koko sosiaalihuollon kokonaisuudesta, eikä vain yksittäisestä palvelusta tai palvelutehtävästä. Erityisesti Kanta-palvelujen käyttöönoton myötä käsitteen ”asia” käyttö voi johtaa väärintulkintoihin, koska asiakkaalla voi olla samanaikaisesti useita asioita vireillä eri palveluissa. Sanamuodon täsmentäminen auttaisi ehkäisemään epäselvyyksiä.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoituksesta ei ole riittävän selkeä eikä sellaisenaan täysin toteuttamiskelpoinen. Erityisesti asiakasmitoituksen laskentaperusteet jäävät epäselviksi, eikä hallituksen esityksessä avata riittävästi, mihin mitoitusluku perustuu. Epäselväksi esimerkiksi jää, miten asiakasmitoitus tulee laskea käytännössä tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijällä on samanaikaisesti asiakkaina aikuisia, lapsia sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Esityksessä vaikuttaa olevan oletuksena, että erityistä tukea tarvitsevien lasten sosiaalityöntekijöillä olisi asiakkuudessa yksinomaan tähän ryhmään kuuluvia lapsia. Tämä oletus ei

vastaa käytännön toimintatapoja monilla hyvinvointialueilla ja saattaa tarpeettomasti rajoittaa palvelujen järjestämisen joustavuutta.

Myös mitoituksluvun 47 perustelut jäävät puutteellisiksi. Esitys ei suhteuta mitoitusta riittävästi työn vaativuuteen tai asiakkaiden tuen tarpeen intensiteettiin. Asiakasryhmä on monin tavoin verrattavissa lastensuojelun avohuollon asiakkuuksiin, joissa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän enimmäisasiakasmäärä on säädelty selvästi matalammaksi. Ehdotettu mitoitus on tähän nähden merkittävästi korkeampi, eikä hallituksen esityksessä riittävästi perustella, miksi näin on.

47:n lapsen asiakasmäärä sosiaalityöntekijää kohden on korkea suhteessa lakiuudistuksen tavoitteisiin. Uudistuksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolia, lisätä suoraa asiakastyötä ja mahdollistaa aidosti kohtaava, muutokseen tähtäävä työskentely lasten ja perheiden kanssa. Käytännössä esitetty mitoitus jättää sosiaalityöntekijälle vain rajallisesti aikaa tavata asiakkaina olevia lapsia ja perheitä sekä tehdä suunnitelmallista ja vaikuttavaa työtä.

Esityksen mukainen mahdollisuus ylittää asiakasmitoitus tilapäisesti on kannatettava ja tukee joustavaa työn organisointia.

Lisäksi on huomioitava, että sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ensisijaisuuden vahvistaminen edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja myös sosiaaliohjauksen puolella. Lakimuutoksen seurauksena sosiaaliohjauksen piiriin ohjautuu entistä kompleksisempia perhetilanteita. Mikäli sosiaaliohjaajien asiakasmääriä ei mitoiteta tai seurata, on vaarana, ettei heille jää riittävästi aikaa varsinaiseen ohjaus- ja muutostyöhön. Tämä voi johtaa tuen tarpeiden kasautumiseen ja viivästymiseen, mikä on ristiriidassa uudistuksen tavoitteiden kanssa.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Ehdotus hoidon ja huolenpidon turvaavia päätöksiä koskevan sosiaalihuoltolain 46 §:n kumoamisesta on kannatettava. Säännöksen soveltaminen on osoittautunut käytännössä hyvin hankalaksi.

Esityksen 36 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa viitataan virheellisesti pykälän kolmanteen momenttiin, kun todennäköisesti tarkoitetaan toista momenttia (s. 249). Vastaava virhe on myös pykälän 3 ja 4 momenttien säännöskohtaisissa perusteluissa. Vaihtoehtoisesti lakiesityksestä puuttuu kokonaan 36 §:n toinen momentti perusteluineen.

38 §:n ehdotettu uusi nimi ”Tuen tarpeisiin vastaamisen periaatteet ja vaikuttavuus” on osin epätasainen ja sitä tulisi arvioida uudelleen. Pykälän sisältö korostaa ensisijaisesti asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamista, tavoitteiden toteutumisen seuranta ja tuen riittävyyden arviointia yhteistyössä asiakkaan kanssa. Vaikuttavuuden edistäminen sosiaalihuollossa on tärkeää, mutta käsitettä tulisi käyttää harkitusti, jotta sen merkitys ei hämärtyisi. Pykälän nimeä voisi täsmentää esimerkiksi muotoihin ”... ja tavoitteellisuus” tai ”... ja hyötyjen arviointi”, jolloin arvioinnin näkökulma säilyisi, mutta nimi vastaisi paremmin säännöksen sisältöä ja oletettavasti myös lainsäätäjän tarkoitusta. Ruotsinkielinen ehdotus ”Principer för och effekter av att tillgodose stödbehov” on tässä suhteessa toimivampi kuin suomenkielinen nimi.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalityöntekijän erityisiä tehtäviä koskeva ehdotus on lähtökohdiltaan kannatettava ja osittain selkeä, mutta se edellyttää vielä täsmennyksiä, jotta sääntely olisi yhdenmukaisesti tulkittavissa ja arjessa toteuttamiskelpoinen.

Myönteistä on, että lainsäädännössä tunnustetaan sosiaalityöntekijän erityinen osaaminen ja sen tarkoituksenmukainen kohdentaminen asiakkuuksiin ja asiakastilanteisiin. Tämä tukee sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ensisijaisuuden vahvistamista ja mahdollistaa sosiaalityöntekijän erityisen osaamisen joustavan hyödyntämisen asiakkaan tarpeen mukaisesti.

Hallituksen esityksessä todetaan, että sosiaalityöntekijän erityinen osaaminen voi kohdentua sekä asiakkuuksiin että yksittäisiin asiakastilanteisiin, ja että sosiaalityöntekijä voisi toimia omatyöntekijänä tai sosiaaliohjaajan työparina tietyssä vaiheessa asiakkuutta. Perustelutekstissä jää kuitenkin avoimeksi, mitä tarkoitetaan ilmaisulla ”muutoin asiakkuudesta vastaaminen”. Tätä olisi syytä avata tarkemmin, jotta sosiaalityöntekijän vastuun sisältö ja rajat olisivat selkeitä.

Lisäksi pykälän 1 momentin 5 kohdan perusteluissa tulisi kuvata nykyistä kattavammin konkreettisia esimerkkejä tilanteista, joissa asiakas saa paljon tai erityisen vaativia palveluja. Tämä korostuu erityisesti työikäisten asiakkaiden kohdalla, joiden tuen tarve voi ilmetä eri tavoin ja muuttua nopeasti. Esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakkaalla on nimetty omatyöntekijä aikuissosiaalityössä, mutta samanaikaisesti käytössä on terveydenhuollon tai päihde- ja mielenterveyspalvelujen tuki, tulisi selkeyttää sosiaalityöntekijän roolia suhteessa muiden ammattihenkilöiden vastuisiin.

Ehdotuksen tavoitteena oleva työnjaon määrittely toiminnan sisällön kautta työnjaon sijaan on perusteltu ja tukee asiakaslähtöisyyttä. Lainsäädännön tasolla on kuitenkin haastavaa kuvata riittävän kattavasti kaikkia mahdollisia tilanteita, joissa sosiaalityöntekijän erityinen osaaminen on tarpeen. Tämä tarkoittaa, että pykälän soveltaminen edellyttää hyvinvointialueilta aktiivista asiakkuuksien tunnistamista ja seurantaa erityisesti tilanteissa, joissa asiakkaan elämäntilanne on muutoksessa tai tuen tarve monimutkainen.

Esityksessä jää myös avoimeksi, onko ehdotetulla muutoksella odotettavissa todellisia säästövaikutuksia. Sosiaalityöntekijän erityisen osaamisen kohdentaminen voi tukea oikea-aikaista ja vaikuttavaa työtä, mutta se edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja eikä sellaisenaan automaattisesti johda kustannussäästöihin.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus uudesta sosiaalihuoltolain 47 §:stä on toteuttamiskelpoinen ja kokonaisuutena kannatettava. Ehdotus vahvistaa sosiaalihuollon johtamisrakennetta ja sosiaalihuollon johtamisen asiantuntemusta hyvinvointialueilla. Sosiaalihuollon palvelujen johtaminen rinnastuisi tämän uudistuksen myötä terveydenhuollon johtamisrakenteeseen, vastaavalla tavalla kuin terveydenhuollossa toimii johtava viranhaltija (esimerkiksi terveydenhuollon vastaava lääkäri).

Säännös antaa sosiaalihuollosta vastaavalle viranhaltijalle aiempaa vahvemman mandaatin edistää sosiaalihuollon kokonaisuuksia hyvinvointialueella. Uudelle viranhaltijalle määritellyt vastuut ovat

laaja-alaisia ja tarkoituksenmukaisia. Kyseessä olisi ennen kaikkea kokoava, koordinoiva ja sosiaalihuollon asemaa vahvistava rooli, joka vastaa käytännön tarpeisiin.

Hyvinvointialueen sisällä sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija edistäisi sosiaalihuollon ja terveydenhuollon välistä yhteensovittamista yhteistyössä terveydenhuollon vastaavan lääkärin kanssa. Tällaiselle rakenteelle on sosiaali- ja terveydenhuollon integraation näkökulmasta erittäin suuri tarve, ja se tukee palvelujen yhteensovitettua kehittämistä asiakkaan näkökulmasta.

Toimeenpanon osalta on olennaista, että pykälä jättää hyvinvointialueille mahdollisuuden määritellä sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan tehtävän sijoittuminen omassa organisaatiossaan hallintosäännössä. Tämä mahdollistaa alueellisten rakenteiden huomioimisen ja tehtävän tarkoituksenmukaisen organisoinnin.

Sosiaalihuoltolain 47 §:n mukainen erillinen sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija johtaisi sosiaalihuollon sisällöllistä, ammatillista ja laadullista kehittämistä ja vastaisi sosiaalihuollon toimintakokonaisuuden lainmukaisuudesta, laadusta ja asiakasturvallisuudesta sekä häiriötilanteisiin varautumisesta. Lakiesityksen perustelutekstissä tältä osin kuitenkin todetaan myös, että viranhaltija lisäksi tekisi päätöksiä uusista palveluista ja toimintatavoista. Tämänkaltaisen päätöksenteon ei tule kuulua vastaavan viranhaltijan tehtäviin. Kirjaukset päätöksentekoroolista aiheuttavat epäselvyyttä ja muodostavat riskin, jossa sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan rooli voitaisiin tulkita epätarkoituksenmukaisesti operatiiviseksi johtamistehtäväksi. Perusteluteksti vaatii tältä osin korjaamista.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset ovat pääosin kannatettavia. Etenkin ohjauksen ja neuvonnan kirjaamisen mahdollistaminen eri tilanteissa on hyvä ja erittäin odotettu uudistus, mutta sen tietosuojaa koskevat vaikutukset tulisi arvioida huolellisesti.

Kannatettavaa on myös, että kirjaamista koskeva sääntely ohjaisi jatkossa kirjaamaan vain asiakkaan tilanteen kannalta olennaiset tiedot. Toisaalta ehdotettu muutos asiakastietolain 17 §:ään jättää epäselväksi, miten kirjaamisvelvollisuus tosiasiallisesti muuttuisi suhteessa voimassa olevan lainsäädännön ”tarpeellisiin ja riittäviin tietoihin”. Lain jatkovalmistelussa olisi hyvä pohtia, onko ehdotettu sanamuoto riittävä tekemään eroa nykytilaan. Lisäksi tulisi arvioida sen mahdolliset vaikutukset terveydenhuollon kirjaamiseen, sillä asiakastietolain 17 § on sosiaali- ja terveydenhuollolle yhteinen. Kirjaamiseen käytettävä aika ei myöskään välttämättä vähene, kun kirjattavan asian tiivistämiseen olennaisuuteen täytyy kiinnittää tarkempaa huomiota.

Ehdotetut muutokset tarkoittavat suuria muutoksia tietojärjestelmiin, kirjaamista koskeviin ohjeistuksiin ja kirjaamisen käytäntöihin. Lakiesityksessä on arvioitu tiedonhallintaan liittyvien muutosten edellyttävän 18 kuukauden toimeenpanon aikaa, mutta siihen tulee suhtautua varauksella. On hyvä, että hallituksen esityksessä tunnistetaan kansallisten toimijoiden rooli muutosten toimeenpanon tuessa, kouluttamisessa ja tiedottamisessa. Jos muutokset toteutuvat hallituksen esityksessä kuvatulla tavalla, tulee hyvinvointialueet ottaa varhaisessa vaiheessa mukaan niiden toteutuksen suunnitteluun ja yhteisesti sopia toimeenpanon tarkemmasta aikataulusta. Toimeenpanon aikataulu ei siis voi olla asia, josta kansalliset toimijat päättävät yksipuolisesti.

Heti Kanta-palvelujen käyttöönoton perään toteutettava muutos tulee väistämättä kuormittamaan sosiaalihuollon henkilöstöä riippumatta siitä, miten odotetusta tai toivotusta muutoksesta on kyse. Kirjaamiseen tulevien muutosten viestinnän tuleekin olla selkeää ja ymmärrettävää, ja siinä tulee huomioida ammattilaisten jaksaminen jatkuvien muutosten keskellä. Erityistä huolta esityksessä herättää ajatus siitä, että lain voimaantulon jälkeen kirjaamista olisi mahdollista ”toteuttaa soveltuvilla tavoilla ilman päivitettyjä asiakirjarakenteita ja luokituksia”. Esityksestä jää epäselväksi, mitä tämä käytännössä tarkoittaisi ja miltä osin kirjaamista olisi mahdollista toteuttaa. Herääkin kysymys siitä, kannattaako väliaikaisratkaisuja tehdä, vai voitaisiinko kirjaamiseen tulevat muutokset toimeenpanna vasta, kun tarvittavat muutokset asiakirjarakenteisiin ja tietojärjestelmiin on saatu valmiiksi. Väliaikaisratkaisut ovat omiaan sekoittamaan kirjaamisen yhtenäisiä käytäntöjä, ja tilapäisten toimintatapojen kouluttaminen sekä opettelu vievät aikaa ja resursseja sekä lakimuutosten edellyttämältä tietojärjestelmä- ja kirjaamismuutostyöltä että varsinaiselta asiakastyöltä.

Ehdotuksessa ei ole riittävästi huomioitu sosiaali- ja terveydenhuollon välistä rajapintaa ja yhteisiä palveluita. Jotta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen osittain päällekkäiseltä ja paljon aikaa vievältä kirjaamiselta vältytään, tarvitaan keskeisissä yhteisissä palveluissa yhteiset sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjarakenteet ja sosiaali- ja terveydenhuoltoon yksi yhteinen rekisteri. Tällä olisi merkittäviä vaikutuksia päällekkäisen kirjaamisen vähentämiseen sekä ajantasaisen asiakastiedon käytettävyyteen sosiaali- ja terveydenhuollossa.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Maksutuottojen arviot ja niiden suhde rahoitukseen

Helsinki suhtautuu kriittisesti esitykseen, jossa tulosidonnaisten asiakasmaksujen korotuksiin perustuvaa arvioitua maksutulon kasvua käytetään hyvinvointialueiden rahoituksen suorana leikkausperusteena. Tiedossa ei ole, että aiempien asiakasmaksukorotuksien yhteydessä olisi tehty jälkikäteisarviota siitä, ovatko korotusten tuottoarviot toteutuneet, tai että mahdollista alijäämää olisi huomioitu rahoituksessa myöhemmin. Tästä huolimatta uusia rahoitusleikkauksia esitetään maksutuottojen arvioihin perustuen, ja niistä tehtyjen laskelmien perusteita ei ole avattu riittävän läpinäkyvästi.

Tulosidonnaisten asiakasmaksujen maksuprosenttien korotuksesta syntyvä, todellinen tulojen lisäys voi jäädä arvioitua pienemmäksi esimerkiksi maksujen alentamisen ja perimättä jättämisen sekä kasvavien luottotappioiden vuoksi. Maksutulojen vaikutusarvioissa näitä tekijöitä ei ole riittävästi huomioitu. Lisäksi maksukorotusten lisäämä hallinnollinen työ – esimerkiksi alentamista ja perimättä jättämistä koskevien hakemusten määrän kasvu – aiheuttaa hyvinvointialueille pysyviä kustannuksia, jotka heikentävät maksukorotusten todellista nettohyötyä, mutta joista ei ole mainintaa maksun korotuksia koskevissa taloudellisissa arvioissa.

Esityksessä ei myöskään oteta kantaa siihen, tarkistetaanko maksutuloarvioiden toteutuminen jälkikäteen ja oikaistaanko rahoitusta, mikäli tulokertymä jää ennakoitua pienemmäksi. Asiakasmaksujen korotuksista tehtävien arvioiden tulee perustua avoimiin laskelmiin ja että niiden tosiasiallinen toteutuminen arvioidaan ja rahoitusta mahdollisesti oikaistaan jälkikäteen osana rahoituksen määräytymistä.

Tulosidonnaisten maksujen korotukset

Maksuprosenttien korotuksien vaikutukset kohdistuvat eri palveluissa eri tavoin. On myönteistä, että pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon

maksuprosenttien korotukset eivät vaikuta pienituloisimpiin asiakkaisiin vaan kohdentuvat asiakkaisiin, joille jää lakisääteistä vähimmäiskäyttövaraa enemmän tuloja käyttöön.

Sen sijaan jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksujen korotukset koskevat kaikkia asiakkaita tulotasosta riippumatta. Jatkuvan ja säännöllisen palvelun asiakkaat maksavat tyypillisesti tulosidonnaisen maksun lisäksi myös erilaisia tukipalvelumaksuja ja ikääntyneet asiakkaat käyttävät muutenkin keskimääräistä enemmän terveystalouksia. Nyt tehtävät maksukorotukset voivat olla suurelle osalle asiakkaita taloudellisesti merkittäviä ja vaikuttaa kielteisesti myös myönnetyn palvelun tosiasialliseen käyttöön. Näihin maksuihin ei ole säädetty lakisääteistä vähimmäiskäyttövaraa, joten asiakkaan ainoaksi suojakeinoksi jää asiakasmaksulain 11 §:n mukaisen maksun alentamisen tai perimättä jättämisen hakeminen.

Asiakasmaksulain 11 § on nykyisellään varsin yleisluonteinen ja jättää hyvinvointialueille laajaa tulkinnanvaraa. Tämä on johtanut alueellisesti vaihteleviin käytäntöihin, mikä asettaa asiakkaat eriarvoiseen asemaan asuinpaikan perusteella. Maksukorotusten myötä paine pykälän soveltamiseen kasvaa entisestään. Lainsäätäjän tulisi jatkossa täsmentää asiakasmaksulain 11 §:n sisältöä ja ohjata sen soveltamista nykyistä vahvemmin valtakunnallisesti, esimerkiksi määrittelemällä tarkemmin toimeentulon vaarantumisen arviointia.

Päätöksien tarkistamista koskeva sääntely

Tulosidonnaisten asiakasmaksujen maksuprosenttien korotukset edellyttävät asiakkaiden yksilökohtaisten maksupäätösten tarkistamista yhdessä muiden maksun suuruuteen vaikuttavien tekijöiden kanssa. Asiakasmaksulain 10 j §:ssä säädetään tulosidonnaisten maksujen määrittämisestä ja tarkistamisesta, mutta nykyinen sääntely ei ohjaa hyvinvointialueita riittävän selkeästi erilaisten tarkistustilanteiden osalta. Tämä on johtanut alueellisesti vaihteleviin käytäntöihin maksupäätösten tarkistamisessa.

Maksujen tarkistamista koskevaa sääntelyä tulisi asiakasmaksulakiin jatkossa täsmentää ja selkeyttää. Erityisesti tulisi määrittellä nykyistä selkeämmin, milloin ja miten maksut tulevat voimaan eri tarkistustilanteissa.

Toimeenpanon aikataulusta

Esityksen aikataulu maksukorotuksien vuoden 2027 toimeenpanolle on kunnianhimoinen. Vaikka on myönteistä, että esityksessä on tunnistettu maksupäätöksien uusimisen hallinnollisia vaikutuksia, olisi tärkeää varmistaa, että hyvinvointialueilla on riittävästi aikaa esimerkiksi saattaa korotukset ylimpien toimielinten päätettäväksi, toimeenpanna asiakkaiden maksupäätökset, päivittää järjestelmät ja huolehtia asiakasviestinnästä. On epävarmaa, että kaikkien tulosidonnaisten maksujen tarkistaminen voitaisiin toteuttaa täysimääräisesti heinäkuusta 2027 alkaen kuten esityksessä on arvioitu.

Muut huomiot

Peruuntuneista tai käyttämättä jääneistä asiakaskäynneistä aiheutuu vuosittain merkittäviä kustannuksia palvelujärjestelmälle. Työryhmän loppuraportissa tuotiin esiin mahdollisuus ottaa käyttöön sakkomaksu asiakkaille, jotka jättävät saapumatta sovituille käynneille ilman peruutusta. Tämä kirjaus ei kuitenkaan sisälly nyt esitettyyn lakiluonnokseen. Sakkomaksujen perimisen mahdollisuus olisi tullut sisällyttää lakiesitykseen.

Kiellosta määrätä asiakasmaksuja takautuvasti tulisi säätää asiakasmaksulaissa.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Ehdotettu 40 a § on lähtökohdiltaan kannatettava ja tarpeellinen lisäys.

Ilmoitus terveydenhuoltoon asiakkaan tuen tarpeesta

On tärkeää, etteivät sosiaalihuollon asiakkaat jää ilman tarvitsemaansa terveydenhuollon arviota tai hoitoa tilanteissa, joissa sosiaalihuollon ammattihenkilö tunnistaa ilmeisen terveydenhuollon tarpeen. Ilmoitusmahdollisuus terveydenhuoltoon ilman asiakkaan suostumusta on perusteltu erityistilanteissa eikä vaaranna tietosuojaa. Parhaimmillaan sääntely voi tukea asiakkaiden oikea-aikaista ohjautumista palveluihin, erityisesti paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden tunnistamisessa.

Sääntely jää kuitenkin irralliseksi, eikä sen vaikutuksia tai käytännön toteutusta ole riittävästi arvioitu tai perusteltu. Ilmeisen terveydenhuollon tarpeen käsite on liian epäselvä, erityisesti huomioiden, että sosiaalihuollon ammattihenkilöillä ei ole terveydenhuollon koulutusta arvioida lääketieteellisen hoidon tarpeen kriteerejä. Käsitettä tulisi täsmentää, jotta pykälä ei johda varmuuden vuoksi tehtyihin ilmoituksiin tai automaattiseen asiakkaan siirtämiseen palvelusta toiseen ilman tosiasiallista lääketieteellistä hoidon tarvetta.

Terveydenhuollon näkökulmasta ehdotettu sääntely voi lisätä erityisesti perusterveydenhuollon kuormitusta. Säännöksessä käytetty ilmaisu "ilmeinen hoidon tarve" jättää tulkinnanvaraa ja voi johtaa vaihteleviin käytäntöihin sekä varmuuden vuoksi tehtäviin ilmoituksiin. Tämä lisää riskiä päällekkäisille hoidon tarpeen arvioinneille ja hallinnollisen työn kasvulle ilman vastaavaa resurssivahvistusta.

Lisäksi pykälän toteuttaminen edellyttää selkeitä menettelyohjeita: miten ilmoitus tehdään (sähköisesti, puhelimitse vai kirjallisesti), miten se kirjataan sosiaalihuollon asiakastietoihin, mihin terveydenhuollon toimintayksikköön ilmoitus osoitetaan ja mitä tarkoitetaan käsitteellä "perusterveydenhuollon toimintayksikkö" (esimerkiksi terveysasema, neuvola tai muu yksikkö), miten toimitaan kiireellisissä tilanteissa ja hyvinvointialueiden välisissä tapauksissa. Vielä keskeisempää on, että terveydenhuollon lainsäädäntöön asetettaisiin selkeä velvoite vastaanottaa, käsitellä ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin sosiaalihuollosta tehtyjen ilmoitusten perusteella. Ilman tätä pykälä uhkaa jäädä käytännössä tehottomaksi. Pykälän toteuttamisen kannalta on välttämätöntä, että terveydenhuollon lainsäädäntöön asetetaan velvoite reagoida sosiaalihuollosta tuleviin 40 a §:n mukaisiin ilmoituksiin.

Toimeenpano edellyttäisi yksityiskohtaista vaikutusten arviointia, ilmeisen terveydenhuollon tarpeen selkeämpää määrittelyä, yhteisiä alueellisia ja kansallisia toimintamalleja sosiaali- ja terveydenhuollon välille, ensisijaisesti sähköisten ilmoituskanavien rakentamista sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmien välille, riittävien taloudellisten resurssien turvaamista moniammatillisen yhteistyön sekä henkilöstön koulutuksen toteuttamiseksi.

Sosiaalihuollon ilmoitusvelvollisuus ei myöskään ole linjassa terveydenhuoltolain 51 §:n kanssa, jonka mukaan hoidon tarpeen arviointi tehdään potilaan yhteydenoton perusteella arkipäivisin saman päivänäikana. Terveydenhuoltolaissa ei ole huomioitu hoidon tarpeen arviointia toisen, esimerkiksi sosiaalihuollon ammattilaisen yhteydenoton perusteella, eikä siten asetettu tällaiselle hoidon tarpeen arvioinnille menettelytapaa tai määräaikaa.

Muutokset kehitysvammalakiin

Ehdotuksen mukaan kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 42 b §:n 3 momentin 1 kohdassa viitattaisiin jatkossa uuteen sosiaalihuoltolain 17 a §:ään. Tämän teknisen muutoksen yhteydessä olisi mahdollista lisätä mainittuun lainkohtaan myös viittaus vammaispalvelulain 27 §:n mukaiseen kehitysvammaisten henkilöiden työtoimintaan, joka jäi vammaislainsäädännön uudistuksessa kyseisestä kohdasta puuttumaan. Tämä mahdollistaisi kehitysvammalain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käytön myös vammaispalvelulain 27 §:n mukaisessa työtoiminnassa.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Esitysluonnos ei anna riittävää eikä oikeaa kuvaa lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista. Taloudelliset vaikutusarviot perustuvat osin epäselviin oletuksiin, minkä vuoksi niiden paikkansapitävyyttä on vaikea arvioida. Erityisesti kirjaamisen keventämiseen liitetyt kustannusvaikutukset vaikuttavat ylimitoitetuilta, sillä esitetyt muutokset eivät tosiasiallisesti vähennä kirjaamista siinä määrin kuin arvioissa oletetaan. Kirjaamisen merkittävä vähentäminen edellyttäisi huomattavia muutoksia muun muassa Kanta-määrittelyyn, joita ei ole riittävästi huomioitu. Esityksessä esitetyt työntekijävähennykset eivät toteudu, eikä näin ollen saada toimenpiteillä säästöjä.

Lisäksi esitysluonnoksessa ei ole kattavasti arvioitu muutoksista aiheutuvia tietojärjestelmä-, asiakasprosessi- ja mahdollisia organisaatiomuutoksia, joista syntyy merkittäviä lisäkustannuksia erityisesti lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä.

Taloudelliset vaikutusarviot ovat paikoin epämääräisiä, keskeneräisiä tai puuttuvat kokonaan, minkä vuoksi lakiehdotuksen kokonaiskustannusvaikutuksia ei ole mahdollista luotettavasti arvioida. Esimerkiksi lapsiperheiden palvelujen osalta nykyinen lainsäädäntö on jo mahdollistanut intensiivisten palveluiden järjestämisen, eikä esitysluonnos tuo esiin sellaisia muutoksia, joista esitetyllä tavalla syntyisi todellisia säästöjä.

Erityisesti lapsiperheiden palveluihin ja työtoimintapalveluihin esitettyjen muutosten toteuttaminen vaatii pidemmän valmisteluajan.

Esityksessä on arvioitu, että kuntouttavan työtoiminnan nykyinen hinta on keskimäärin noin 25 € / toimintapäivä / asiakas. Arvio on hyvin optimistinen. Esimerkiksi Helsingissä kuntouttavan työtoiminnan kustannukset 2025 olivat noin 11,5 M€ ja asiakaspaikkojen ollessa enimmillään 1145 henkilöä, toiminnan kustannukset ovat jyvitettyinä olleet lähempänä 10 000 € per asiakaspaikka.

Kuntatalouteen vaikuttavat myös muut palvelukustannukset, joita kuntien on järjestettävä kohderyhmään kuuluville työttömille huolimatta siitä osallistuvatko ne nykyiseen kuntouttavaan työtoimintaan tai tulevaan toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palveluun. Työvoimapaalveluiden järjestämislain mukaisen työnhakijan palveluprosessin toteuttaminen tuottaa kustannuksia myös palveluun osallistumisen aikana. Lisäksi on huomioitava kuntien työttömyysturvan maksuvastuiden merkitys. Asiakasryhmän ollessa pääsääntöisesti yli 700 päivää työttömänä olleita, on vuosikustannukset työttömyysturvan kuntaosuuksina 4800 € per asiakas per vuosi muiden kustannusten päälle.

KEHA-keskuksen palveluiden vaikuttavuuden seurantaan julkaiseman työkalun perusteella kuntouttavan työtoiminnan työllistämisaikutus vuonna 2025 oli Helsingissä 1,6 %. Eduskunnan

tarkastusvaliokunnan julkaisun (2022) mukaan kuntouttavalla työtoiminnalla ei havaita myönteisiä työllisyys- tai tulovaikutuksia edes pitkällä aikavälillä. 3 kuukautta palvelun päättymisen jälkeen avoimilla työmarkkinoilla oli 4 % asiakkaista ja opiskelemissa 4 %. 6 kuukautta palvelun päättymisen jälkeen avoimilla työmarkkinoilla oli 6 % asiakkaista. Samaan kaltaistetun kontrolliryhmän työllisyysaste oli 10 % (Alasalmi 2019). Myös tulevassa työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelussa olevat asiakkaat tulevat olemaan hyvin kaukana avoimista työmarkkinoista ja palvelun suorat työllisyysvaikutukset tulevat jäämään vähäisiksi.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Esitysluonnos ei anna riittävää eikä johdonmukaista kuvaa lakiehdotusten muista vaikutuksista eikä yhteisvaikutuksista. Vaikutusten arviointi jää kauttaaltaan epämääräiseksi ja osin esityksessä todetaankin, ettei keskeisiä vaikutuksia ole voitu arvioida.

Erityisen ongelmallista on, että sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ensisijaisuuden vaikutuksia suhteessa muihin sosiaalipalveluihin ei ole arvioitu. Vaikka esityksessä esitetään oletus palvelujen käytön mahdollisesta vähenemisestä, ei ole kyetty arvioimaan, mihin palveluihin muutos kohdistuisi tai millaisia kustannus-, resurssi- ja asiakasvaikutuksia sillä olisi. Tämä heikentää mahdollisuuksia arvioida uudistuksen toimivuutta ja pitkäaikaisia seurauksia.

Esitysluonnoksen yhteisvaikutukset herättävät huolta erityisesti lapsiperheiden palvelujen näkökulmasta. Kasvatus- ja perheneuvonnan psykososiaalisen tuen kaventuminen voi heikentää vaikuttavaa, perhelähtöistä työtettä. Mikäli lapsen ja perheen tilanteita ei tueta riittävästi perheen tasolla – erityisesti vanhemmuuden ja vuorovaikutuksen näkökulmasta – kasvaa riski raskaampien ja kalliimpien palvelujen, kuten lastensuojelun tai erikoissairaanhoidon, tarpeeseen. Nykyisissä palveluketjuissa perheinterventiot toimivat usein kustannustehokkaina ensivaiheen palveluina, jolloin ongelmien kasautumista voidaan ehkäistä ja kokonaiskustannuksia hillitä. Näiden vaikutusten huomioimatta jättäminen johtaa riskiin kustannusten siirtymisestä perustason palveluista korjaaviin palveluihin pitkällä aikavälillä.

Perhekeskustoiminnan sekä ikääntyneiden palvelujen näkökulmasta esitysluonnos ei myöskään riittävästi arvioi, miten muutokset vaikuttavat sosiaali- ja terveystalouden arjen yhteistyöhön. Tuen tarpeet ovat luonteeltaan monialaisia eivätkä noudata hallinnollisia rajoja. Mikäli yhteisvaikutuksia ei tunnusteta ja integraation toteutumista arvioida kokonaisuutena, on vaarana palvelujen pirstaloituminen ja asiakaslähtöisyyden heikkeneminen.

Ihatsu Jan
Helsingin kaupunki - Kaupunginhallitus